

ЕЛІТА І ДЕМОКРАТІЯ

Постановка проблеми. У сучасних умовах політична еліта є невід'ємною, активною, впливовою частиною соціальної структури суспільства, котра здатна брати на себе провідну, відповідальну, консолідуючу роль у забезпеченні розвитку і стабільності будь-якої соціальної системи. Формування нової української політичної еліти. Процес оновлення представників правлячого класу був складний і суперечливий, що виявився у різноманітності методів боротьби, низькій ефективності управління (профанції демократичних змін) та прояву низького рівня політичної культури, політичної поведінки. Перед сучасною політичною наукою постає завдання виробити основні критерії функціональної ролі нової української еліти, що повинна стати формотворчим ядром української політичної нації. Ця тема є актуальною для кожного, для того щоб освідомити що ми свідомо, самостійно та демократично обираємо еліту, вибираємо майбутнє.

Мета.

- Визначення понять «еліта».
- Зрозуміти зв'язок поняття «еліта» з демократією.
- Дослідити специфіку процесу формування політичної еліти в Україні під час демократичних трансформацій.

Виклад матеріалу. Влада в кожній країні, незалежно від характеру політичного ладу, здійснюється певною групою людей - елітою. Слово еліта - французьке, означає добірне, обране. Політична еліта звичайно визначається як достатньо самостійна, вища, відносно привілейована група або сукупність груп, що складають меншість суспільства, які володіють більш або менш видатними психологічними, соціальними і політичними якостями і безпосередньо беруть участь у прийнятті і здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або впливом на неї. Обґрунтування ідеї розподілу суспільства на тих, які управляють, і тих, якими управляють, знайшли відображення в працях Конфуція, Платона, Арістотеля, Карлей-ля, Ніцше та ряду інших мислителів.[2, ст 112]

Еліта і демократія, їхнє співвідношення розглядаються не тільки як такі, що одна одну виключають. Теорії політичного плюралізму протиставляється концепція елітарної демократії (демократичного елітаризму). Відсутність у західному суспільстві справжньої еліти розглядається як одна із головних причин кризи демократії. Отже, необхідність елітарного правління виводиться із самої демократії. Для її збереження та зміцнення вважається необхідним відродити консенсус, а для цього потрібно відновити авторитет еліти. В зв'язку з цим «уточнюється» зміст цього поняття. Стверджується, що демократія – це не правління народу, а уряд, який схвалюється народом.

По суті, позиція обмеження участі мас у політичному процесі обґрунтовується тим, що нібито масам властиві антидемократичні тенденції. Вони слабо уявляють собі цінності та принципи демократії і, піддаючись впливові демагогів, можуть руйнувати їх. Елітаристи вважають, що демократія працює краще, коли освіченна еліта забезпечує буфер між ірраціональною громадськістю і державою.

Поєднання елітаризму з демократією вважається природним вже тому, що правляча еліта визнається необхідною для будь-якого суспільства, в тому числі демократичного. І взагалі елітарна демократія не відкидає ще і народного суверенітету – це правління еліти на благо всього народу, суспільства. Саме відповідальність за живинання демократії лежить на плечах еліти. Справді, своєрідна «іронія демократії»: еліта повинна правити мудро, щоб влада народу вижила.

Власне кажучи, сформувалася теорія демократії, яка ґрунтується на зовні недемократичному принципі поширення ідеї поділу влади на все соціальне життя: участь у виборах слід відокремити від участі в управлінні. Правити суспільством повинна політична еліта. Проте завоювати право на все це вона може тільки у вільній та відкритій конкуренції.

Елітарна демократія передбачає «плюралізм» еліт, що забезпечує дисперсію влади на основі протиборства і балансу політичних сил, предствалених різними елітами. Відбувається конкуренція еліт за владу. Маси, вибираючи між конкуруючими елітами, мають змогу повною мірою впливати на політику, виявляти свою волю і відчуття.[2, ст 27]

Соціолог Макс Вебер владу бюрократичної еліти обґрунтував її компетентністю. Керівництво, управління суспільним життям вимагає досить високої професійної підготовки. Народ взагалі в більшості не підготований до управління суспільством. Існування політичної еліти повністю виправдане. Еліта займає важливе місце в управлінні за природними, розумовими, фізичними, психологічними якостями. В сучасному постіндустріальному суспільстві існує нова еліта (менеджери, верхівка чиновництва, інтелігенція). Вважається, що влада дедалі більше асоціюється з допуском до знань, інформації (Джон Гелбрейт). Це природно, тому що центр влади переміщується від еліти до фахівців. Інтелектуальна еліта поліпшує структуру політичних правлячих еліт. Теорія елітарної демократії заперечує наявність ідеальної форми демократичного правління, проте наголошує, що практична та стійка форма демократії може бути досягнута при визначених обставинах.[1, ст. 213]

Трансформація політичної системи України розпочалася із кардинальної зміни політичного курсу, рух до демократичного вектору розвитку. Особливу роль у даному процесі відігравали політичні еліти як суб'єкти прийняття та реалізації політичних рішень.[4, ст. 46] Розкол української націонал-демократії тільки сприяв зміцненню номенклатурних кіл. Це зумовило низький інтелектуальний і культурний рівень еліти, які разом з браком компетентності державного управління в нових умовах звели нанівець потенціал соціального і політичного маневрування й зумовили відчуження політичної влади від більшості населення [5, с. 20]. Д. Горбач ше у 2003 р. наголошував на тому, що «саме перебування еліти часів апсеп regime при владі в незалежній Україні розглядається багатьма як головна причина всіх сучасних соціально-економічних і політичних негараздів» [3, с. 197]. Д. Горбач виділив такі риси української політичної еліти як «політичний та економічний консерватизм, схильність до авторитарних і командно-адміністративних методів, кругова порука, кланові зобов'язання».

Висновок. Отже, з огляду на зазначені риси низька ефективність української еліти проявляється майже за всіма показниками – економіка, соціальна сфера, демографічна та екологічна ситуація, культурне життя суспільства, адже ефективність оцінюється не тільки з точки зору економічно-господарської цінності, а й з точки зору таких чинників як раціональність, продуктивність, демократизм, справедливості, професіоналізм тощо. Політична еліта, що склалася останніми десятиліттями в Україні, не виконує дуже важливої функції ефективного позитивного, передусім морального взірця. Через це, принаймні до 2014 р., відчуженість між елітою і населенням все більше зростала. І сьогодні політична еліта не користується довірою в суспільстві й фактично не може спиратися на підтримку громадян, політична еліта збільшуючи свої власні статки та надбання, все більше відривається від соціальної реальності простого українського суспільства.

Список використаних джерел

1. В.М. Піча, К.М. Левківський, Н.М. Хома – Політологія навчальний посібник – Київ «Каравела» 2002 р.
2. Головатий М. Кому служить політична еліта? / М. Головатий // Персонал. – 2006. – № 21(172), 30 травня. – С. 35-41.
3. Горбач Д. Еволюція української політичної еліти: від партійних босів до босів великого бізнесу / Д. Горбач // Наукові записки. – 2003. – Т. 22. – Ч. II. – С. 196-200.
4. Політичний режим і народовладдя в Україні: політологічний аналіз : [Монографія] / За ред. проф. Ф. М. Рудича. – К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. – 456 с.
5. Федоров М. Нарцизм посткомуністичної української еліти / М. Федоров // Політична думка. – 2005. – № 3. – С. 20.